

EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY

Bakalářská práce

Význam udržitelného rozvoje v komunitních projektech

Jitka Špičanová

Katedra: Katedra jazyků
Vedoucí práce: Mgr. Michal Pařízek
Studijní program: ETF Sociální práce
Studijní obor: Sociální a pastorační práce

Praha 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Význam udržitelného rozvoje v komunitních projektech napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze dne 27. 4. 2015

Jitka Špičanová

Bibliografická citace

Význam udržitelného rozvoje v komunitních projektech: Bakalářská práce, Špičánová Jitka; vedoucí práce: Mgr. Michal Pařízek. Praha: ETF UK, 2015, 57 s.

Anotace

Bakalářská práce má za cíl hledat význam udržitelného rozvoje v komunitních projektech. Práce vychází z domácí i zahraniční literatury, z odborných článků a rozhovorů se členy vybraných komunitních projektů. Bakalářská práce vymezuje pojem komunita, komunitní práce a udržitelný rozvoj, následně se snaží mezi těmito termíny najít spojitost a vzájemnou důležitost. V práci je kromě komunitní práce popsáno i možné propojení sociální práce jako takové a udržitelného rozvoje a v čem to pro společnost může být přínosné. Dále rozvíjí myšlenku udržitelnosti v termínech jako je participace či zplnomocnění, které je možné hledat právě v komunitních projektech. V praktické části se práce věnuje vybraným komunitním projektům, které si téma udržitelnosti zvolily za jeden ze svých hlavních cílů, a hledá v nich principy udržitelného rozvoje, jak mohou fungovat v praxi.

Klíčová slova

komunita, komunitní práce, udržitelný rozvoj, sociální práce, komunitní zahrady, udržitelnost

Summary

The target of the graduate work is to try to find a value of sustainable development in community projects. The work is based on local and foreign literature, technical articles and discussion with members of selected community projects. Graduate work defines terms community, community work and sustainable development, furthermore is trying to find a connection between those terms and their mutual importance. It also describes a connection of a sustainable development with social work itself and how this could be useful for society. Graduate work develops the idea of sustainability in terms such as participation and empowerment and which we can find in community projects. In the practical part is work dedicated to selected community projects which chose sustainable development as one of their main target and tries to find principles of sustainable development in practice.

Keywords

community, community work, sustainable development, social work, community gardens, sustainability

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala zejména svému vedoucímu práce, Mgr. Michalu Pařízkovi za jeho profesionální přístup. Dále také zástupcům dvou organizací, kteří si našli ve svém nabytém programu chvílku na to projít se mnou otázky dotazníku a odpovědět mi na ně. V neposlední řadě bych ráda poděkovala své rodině za podporu a trpělivost, Františkovi Štikovy za pomoc s překlady a Jakobovi Konečnému a Tereze Špinkové za pomoc se závěrečnými korekturami.

Obsah

ÚVOD	8
1. KOMUNITA A POJMY S NÍ SPOJENÉ V ČR	10
1.1. Historie	11
1.2. Znaký komunity	13
1.3. Typy komunit	14
1.4. Komunitní sociální práce	14
1.5. Hodnoty komunitní práce	18
1.6. Fáze komunitní práce	18
2. HISTORIE KOMUNIT A KOMUNITNÍ PRÁCE V ZAHRANIČÍ	20
2.1. Definice	21
3. UDRŽITELNÝ ROZVOJ	23
3.1. Výzva pro sociální práci	27
3.2. Empovrment	30
3.3. Místo udržitelného rozvoje v komunitních projektech	31
3.4. Participace v komunitních projektech	34
PRAKTICKÁ ČÁST	37
ZÁVĚR	53
SEZNAM LITERATURY	55
DALŠÍ ZDROJE	57
PŘÍLOHY	58
Příloha č. 1 – Hidepark, Nitra	58
Příloha č. 2 – Vila Flora, Praha	60

Úvod

Ve své bakalářské práci jsem si zvolila za cíl zjistit, jaký význam může hrát udržitelný rozvoj v komunitách a komunitních projektech. Vzhledem k tomu, že tento pojem není v České republice a konkrétně v sociální práci ustálen, bude mým hlavním úkolem představit ho, tak aby i člověku, který o nich nikdy neslyšel, došla jeho důležitost a hlavně provázanost právě se sociální prací.

Nejdříve představím jednotlivé pojmy komunita a komunitní práce. Budu se věnovat stručně jejich historii a nezbytným definicím. Následně se budu věnovat pojmu udržitelného rozvoje, jeho definici a provázanosti se sociální prací a potažmo i s komunitními projekty.

Jako metodu své práce jsem si zvolila studium odborné literatury a také rozhovory s několika odborníky, kteří se programům komunitní práce věnují, jak v České Republice, tak ve světě. V Evropě a celkově ve světě je význam komunity již značně rozšířen. Rozhodla jsem se proto, čerpat nezbytnou inspiraci v zahraniční literatuře a navrhnout, jak tento přístup může být přínosný i pro české prostředí. Představím projekty, které existují a fungují na Slovensku, v Berlíně, Londýně a také v Belgii, kde jsem osobně strávila semestr svého Erasmus plus programu.

Dobrym začátkem pro úvahu o udržitelném rozvoji a sociální práci pro nás může být už samotná světová definice sociální práce, která říká:

„Sociální práce je prakticky založená profese a akademická disciplína, která podporuje sociální změnu a vývoj, sociální soudržnost, zplnomocnění a osvobození lidí. Principy sociální spravedlnosti, lidská práva, kolektivní zodpovědnost a respekt k odlišnostem, jsou fundamentální pro sociální práci. Podpořena teoriemi sociální práce, společenských věd, humanitních a domorodých znalostí, sociální práce podporuje lidi a struktury, řeší životní

problémy a zlepšuje blahobyt.“¹ Tato definice může být variabilně použita, jak na národní, tak regionální úrovni. Některé body vycházející z této definice, jako například zplnomocnění, kolektivní zodpovědnost či změna struktur vedoucí k řešení problémů rovněž představím ve své práci.

Celá práce je zakončena praktickou částí, ve které představím komunitní projekty, které ve své činnosti spojují ekologické, sociální i ekonomické prvky udržitelného rozvoje. Projekty pocházejí, jak z České republiky, tak ze zahraničí a jejich představení bude doplněno také několika dotazníky, které jsem vedla s členy projektů.

---

¹ <http://ifsw.org/policies/definition-of-social-work/>

1. Komunita a pojmy s ní spojené v České republice

Abychom mohli vůbec hovořit o komunitních projektech, musíme si nejdříve nadefinovat základní pojmy komunita a komunitní práce.

To jakou definici komunity použijeme, se odvíjí od toho, jaký máme konkrétní cíl a jakou situaci sledujeme. Všem bude společné, jak říká ve své knize *Komunitní práce*, Pavel Hartl, že „ohniskem naší práce nebude jedinec, ale větší nebo menší počet lidí spojených určitým společenským poutem.“² O komunitě pojednává také *Slovník sociální práce*, který ji popisuje jako „společenství lidí žijících či kooperujících v jedné instituci nebo v jedné lokalitě,“³ tento popis samozřejmě pokračuje dále v závislosti na to, o jakou komunitu se jedná. „Komunita má svou atmosféru, své způsoby komunikace, svou hranici, která je více nebo méně propustná vůči okolí.“⁴ Komunity mají základ svého vzniku v dřívějších malých, intenzivně spolupracujících společenstvích. Společných znaků si s těmito komunitami zachovaly, ale pouze velmi málo. Nejblíže mému cíli je heslo komunity vysvětleno ve *Velkém sociologickém slovníku*, kde se i setkáme se zmínkou o alternativním zemědělství a ekologii, což má velice blízko k tématu komunitních zahrad, kterým budu věnovat ve své práci věnovat více prostoru.

„Heslo rozlišuje komunity sídelní či místní a komunitní hnutí, jakým byly od nepaměti ašrámy, kláštery, později kibucy či komunity hippies. K nim patří i tzv. intencionální komunity současných let, propagující meditaci, duchovní hodnoty, alternativní zemědělství a ekologii, mnohdy sklouzávají až k sektářství.“⁵

---

² HARTL, *Komunitní práce* str. 53

³ MATOUŠEK, str. 85

⁴ MATOUŠEK, str. 85

⁵ PETRUSEK, *Velký sociologický slovník*, str. 513

1.1. Historie

Pojem komunita a zejména pak rozvoj komunitní práce je spojen až se začátkem 20. století. Do té doby se v literatuře s tímto termínem setkáme jen zřídka kdy a v jiném kontextu. Potřeba definovat komunitu a hlavně začít využívat jejích možností byla samozřejmě spojena se sociálními problémy. Tyto problémy sužovaly zejména větší města a sociální pracovníci se dostali do fáze, kdy už nebylo možné pomáhat pouze ze svých kanceláří a museli se vydat ven. Souviselo to zejména s problémy na předměstí, etnickými ghety, hospodami a v neposlední řadě samotnými domovy jejich klientů. S touto změnou prostředí muselo nutně dojít také ke změně způsobu komunikace. Dále také sociální pracovníci zjistili, že pouze kontakt není dostačující a došlo k prvnímu impulzu využívání potenciálu komunit.

„Zjistili, že je nutné pracovat nejen s jednotlivci, kteří pomoc potřebují, s jejich rodinami a okolím, ale také s klíčovými představiteli komunity.“⁶ Lidé nežijí v izolaci, a pokud nebudou přijati komunitou, těžko pak může dojít k nějaké prospěšné změně. Toto přijetí ale může v mnohých případech být velice problematické a právě v takové chvíli by měl nastoupit na řadu sociální pracovník, jako prostředník komunikace.

K dalšímu rozmachu pojmu komunita docházelo v šedesátých letech, ale to bude důležité spíše pro historii v evropském kontextu a ne v kontextu České republiky, která byla kvůli komunistickému režimu od nových trendů odříznutá a začaly být pro ni aktuální až v devadesátých letech po převratu. Obecně je tento pojem spojený s propouštěním psychiatrických pacientů z léčeben a potřebou poskytnout jim následnou péči, kterou může zajistit právě

---

⁶ HARTL, *Komunita občanská a Komunita terapeutická*, str. 25

komunita. V devadesátých letech také došlo k začlenění komunitní práce do sociálních služeb a obecnému ustanovení rolí. Pojmu komunitní sociální práce se budu věnovat více v jedné z dalších podkapitol, stejně tak jako k roli sociálních pracovníků jako prostředníků komunikace.

Pokud jde o historii komunitní práce, vyvíjela se paralelně s případovou sociální prací, která pracuje s jedincem. Můžeme ji tedy datovat do počátků 19. století. Proudů komunitní práce si:

„všímalý více než osudu jednotlivce strukturálních bariér vznikajících mezi různými společenskými skupinami a vrstvami, často oslabujících vzájemnou komunikaci mezi nimi a omezujících přístup ke zdrojům ovládaným určitou skupinou či vrstvou ve společnosti. Témata moci a bezmoci, diskriminace a posléze i sociálního vyloučení se stala pro tyto proudy klíčovými. Vyvíjely různé metody a prostředky jak bariéry mezi skupinami, komunitami a kulturami oslabovat a překonávat a umožňovat členům komunit ohrožených vyloučením lepší přístup ke zdrojům na základě jejich zplnomocnění, posílení, rozšíření kapacit apod.“⁷

cituje ve své publikaci *Mít život ve svých rukou* organizace Český Západ, která je komunitou ukázkově fungující proti odbourávání bariér.

---

⁷ Kolektiv autorů, *Mít život ve svých rukou*, str. 11

1.2. Znaky komunity

Esenciálním znakem komunit je, že nejsou statickými entitami, což může být problémem při jejich definici. Komunity jsou utvářeny lidmi, a jelikož přání a potřeby lidí se mění, mění se tím i komunity. Komunita je živoucí, pružně reaguje na to, co je právě v dané lokalitě vyžadováno. „Měla by také uspokojovat potřebu blízkosti, intimity a rozšířeného domova.“⁸ J. W. Gardner (1999) zformuloval charakteristiku vyvážené žijící komunity následovně:

- „· je různorodou jednotou;
- má společný základ sdílených hodnot;
- vyznačuje se vzájemnou péčí, důvěrou a týmovou prací;
- má rozvinutou efektivní vnitřní komunikaci;
- usnadňuje lidem účast na veřejných věcech;
- vytváří si vlastní identitu, záměry;
- vytváří i vnitřní i vnější vazby;
- vychovává, je schopná předávat hodnoty i formy další generaci;
- je otevřená do budoucnosti;

---

⁸ MATOUŠEK, str. 85

· má vyvážené institucionální uspořádání.“⁹

Většina těchto znaků platí i pro komunitní projekty, které jsem si pro svou práci vybrala.

1.3. Typy komunit

Základní rozdělení komunit je známo od Oldřicha Matouška. Ten rozeznává čtyři typy komunit:

„*Komunitu občanskou* - jedná se o společenství osob, které vykonávají každodenní aktivity ve společném prostoru.

Komunitu výcvikovou - jedná se o společenství osob, které se zaměřují na sebepoznávání, nácvik dovedností.

Komunitu terapeutickou - specifická forma organizace léčebné instituce, která umožňuje otevřenou komunikaci všech členů dané instituce.

Spirituální komunita - společenství lidí, kteří se snaží o spirituální rozvoj.“¹⁰
Tato práce se zaměřuje na komunitu občanskou, kterou jsou tvořeny komunitní projekty představené v praktické části práce.

1.4. Komunitní sociální práce

V komunitní práci je třeba si uvědomit, že oproti klasické sociální práci, která se zabývá jednotlivými případy, zde pracujeme s celou komunitou. Je založena na předpokladu, že: „lidská pospolitost má pro člověka zásadní význam. Protože existují výrazné kulturní a regionální rozdíly, i komunita pro

---

⁹ GARDNER in ČÁSTKOVÁ, B, str. 18

¹⁰ MATOUŠEK, *Metody a řízení sociální práce*, str. 253-254

některé lidi znamená více než pro jiné. Společnost je postavena na konfliktech zájmů, a proto ne každou obtíž lze hledat jen v něm samém a jeho anamnéze.¹¹ V řešení některých sociálních problémů musíme tedy přistupovat k problému z hlediska celé společnosti, které se týká. K podobným případům může docházet například ve chvílích, kdy dojde k propojování různých kultur, které mohou mít problém nalézt společnou řeč nebo v začleňování osob s kriminální nebo jinou minulostí zpět do jejich domácího prostředí. Pro Západ tolik typická společenská mobilita může být pro některé lidi velmi náročná. Ne každý má tu schopnost, že se dokáže bez problémů adaptovat do jakékoliv společnosti. Jsou lidé, které takové změny mohou naopak vrhnout do apatie, vyčlenění a pocitů osamělosti.

Pokud se podíváme dále na definici pojmu komunitní práce, ve *Slovníku sociální práce*, se můžeme dočíst, že chápe metodu komunitní práce jako: „proces, díky kterému můžeme lidem pomoci, aby společnou aktivitou účinně řešili problémy celé komunity, a zkusili tak zkvalitnit životní podmínky, ve kterých se nacházejí. Tento proces potřebuje profesionálního pracovníka, který bude v průběhu tohoto snažení v komunitě přítomen a bude jí v jejím snažení nápomocen.“¹²

V této Matouškově definici se opět vracíme k pozici sociálního pracovníka. Důležité ale také je, že komunita je schopna a ochotna fungovat sama. Ač je místo sociálního pracovníka nezastupitelné, pokud nefunguje komunikace v komunitě a pokud ze samotné komunity nevznikne impuls ke změně, může být řešení jakéhokoliv problému takřka nemožné. Elementárním očekáváním komunitní práce je totiž následující tvrzení: „Jestliže komunita sama

---

¹¹ HARTL, *Komunitní práce*, str. 57

¹² MATOUŠEK, str. 87

identifikuje své vlastní problémy a implementuje svá vlastní řešení, bude mnohem více ochotná udržet to, čeho dosáhla.¹³

Pavel Hartl ve své Komunitě občanské a komunitě terapeutické cituje na toto téma Younghusbandovou (1968), která vidí cíl komunitní práce v ovlivňování změn v určité lokalitě nebo organizaci, utvářením žádoucích vztahů mezi skupinami existujícími v dané komunitě, a to nejlépe tak, aby sami členové této komunity tyto změny žádali a uskutečňovali. Sám Hartl pak pokračuje shrnutím, že: „cíl komunitní práce lze tedy nejobecněji definovat jako usilování o sociální změnu. Uskutečňuje se prostřednictvím dvou procesů:

1. analýzou sociální situace,
2. utvářením vztahů sociálního pracovníka a komunity a vzájemných vztahů mezi skupinami uvnitř komunity.¹⁴

Tyto dva procesy byly výchozím prvkem pro sestavování dotazníků pro členy (zakladatele) komunitních projektů, které jsem jim kladla pro potřeby praktické části své práce.

V průběhu komunitní práce musí být stále přítomny dva základní principy této metody. Prvním je vnímání potřeb celé komunity a zaměření aktivit (které reagují na společné potřeby) na celou komunitu, ne pouze na jednotlivce nebo rodiny. Druhým principem jsou kolektivní (komunitní) akce, které jsou ukazatelem kolektivního úsilí celé komunity.¹⁵ Všechny komunity, které tato práce reprezentuje, takové akce na posilování kolektivu pořádají. Tyto akce jsou, jak vzdělávací - formou různých workshopů - tak sociální, jejichž cílem je vytvářet prostor ke komunikaci mezi účastníky.

Je nutné zdůraznit, že použití termínu komunita v této práci, neimplikuje skupinu lidí, s tendencí vyčleňovat se ze společnosti, či dokonce stavět zeď kolem sebe.

---

¹³ SCHURRINGA, str. 26

¹⁴ HARTL, *Komunita občanská a Komunita terapeutická*, str. 68

¹⁵ ZATLOUKAL, str. 31

Fenoménem nejbližší vystihujícím komunity, které se snaží být soběstačné, mohou být komunitní zahrady. Jde o příklad projektu, který vzniká z iniciativy obyvatel a ne jako samozřejmost od města, soběstačnost se projevuje snahou o urychlení žádoucích změn, například snahou o převedení pravomoci na menší skupinu obyvatel. Na pomoc nám může posloužit definici „lokalizace“, jak ji použil Michael Schuman: „(Lokalizace) neznámá postavit zeď před okolním světem. Znamená podporu místním podnikatelům, kteří trvale udržitelně využívají místní zdroje, zaměstnávají místní dělníky za přiměřené mzdy a dodávají zboží zejména místním zákazníkům. Přináší s sebou větší soběstačnost a menší závislost na dovozech. Moc se přemísťuje z ústředí velkých společností zpátky do komunit, kam ostatně patří.“¹⁶ Jak možnost vidět na příkladu, hodí se tato definice i na komunitní zahrady. Lidé, kteří takovou zahradu zakládají a pracují na ní, se starají právě o větší soběstačnost a menší závislost na dovozech, z čehož jasně vyplývá, že tato definice nemusí být zdaleka platná pouze pro podnikatele.

1.5. Hodnoty komunitní práce

Téma hodnot komunitní práce je v literatuře celkem opomíjeno. Jediný často citovaný vzor můžeme nalézt u Shurringa, který se ve své práci zaměřoval na romskou komunitu a také její integraci.

Úcta – každý jednotlivec je v komunitě přijatý včetně svých současných i potencionálních možností a kvalit. Vzájemná snaha porozumět důvodům a způsobům, jak komunita řeší své problémy.

Naděje – podpora, stimulace a povzbuzování. Víra, že každý je schopen učit se a vyvíjet se.

---

¹⁶ SCHUMAN in HINEES, str. 30

Důvěra – je jednou z nejdůležitějších hodnot komunitní práce. Důvěra musí být nejen mezi komunitním sociálním pracovníkem a členy komunity, ale také mezi členy komunity navzájem. Atmosféra intimity a spolupráce může komunitu velice posílit.

Komunikace – jako nedílná součást vztahu. Pokud nastane problém, je třeba ho „vykomunikovat“, zpřístupnit lidem informace a dát možnost se vyjádřit.

Vztah – je opět mezi pracovníkem a komunitou, stejně tak jako mezi členy komunity navzájem. Vztah je základem spolupráce, důvěry a odvahy.

Trpělivost – souvisí s důvěrou, kterou je potřeba budovat. Stejně tak ochota a přijetí dohodnutých pravidel je třeba pěstovat pilně a pomalu.

Know-how – vede k lepším výsledkům a snadnější organizaci. Know-how může přicházet od podobných komunitních projektů, od sociálního pracovníka a potažmo i od samotných členů komunity.¹⁷

Pokud jsou tyto hodnoty v komunitě naplňovány, představuje pro své členy místo, kam se mohou obracet o pomoc, najít v ní podporu pro řešení těžké situace nebo naopak sdílet radost. Je zřejmé, že v soudobém přeplněném a anonymním městě, může být komunita místem imponujícím k setkávání a znovunalezení blízkosti.

1.6. Fáze komunitní práce

Komunitní práce by měla být cílená a nevzniká na spontánním základě. Cíle je možné dosáhnout i za pomoci fází, kterými se bude komunitní pracovník řídit. Fáze představuje ve svém *Úvodu do teorií a metod sociální práce*, Pavel Navrátil.

První krok: monitoring – Základem je pozorování vybrané lokality a dlouhodobé a pokud možno včasné odhalení možného problému. Ideálním

---

¹⁷ SCHURRINGA IN *Mít život ve svých rukou*, str. 13

řešením by bylo odhalit daný problém dříve, než přijde a aktivně proti němu bojovat. V praxi to znamená sběr dat a vyhodnocování situace v dané lokalitě.

Druhý krok: výzkum a analýza – ty vycházejí z monitoringu a hlavně z nashromážděných dat. Pokud v první fázi objevíme problém, díky výzkumu do něho můžeme proniknout hlouběji a zjistit o něm více. Metody, která se zde mohou použít, jsou tzv. expertní rozhovory, které nám podají komplexní informace, protože je provádíme, jak s odbornými pracovníky, tak přímo s lidmi, kterých se problém týká.

Třetí krok: projektování – V kroku projektování jde logicky o projekt, který pracovník navrhne na řešení, nebo předcházení problému v dané lokalitě. V projektu jsou pak zahrnuty kromě problému, který by měl řešit, také postupy a cíle nápravy.

Čtvrtý krok: implementace – Implementací je myšlena přímá práce sociálního pracovníka v dané lokalitě.

Pátý krok: hodnocení – Hodnocení je neodmyslitelným závěrečným krokem. Hodnotí se, jak efektivita práce a postup, tak i samotné vyřešení problému, pokud k němu došlo.¹⁸

Tyto kroky jsou samozřejmě pouze návrhem, jak by komunitní práce mohla postupovat, s tím že jednotlivé kroky se mezi sebou mohou mísit a lze se i vracet zpět. Například pokud nastane nový, aktuálnější problém, který vyžaduje okamžité řešení.

---

¹⁸ NAVRÁTIL, str. 137

2. Historie komunit a komunitní práce v zahraničí

Historie komunitní práce se začíná psát v druhé polovině 19. století. V tomto období docházelo v západním světě k masivní urbanizaci a industrializaci, což vedlo k zásadní transformaci celé společnosti a v důsledku i rozpadu tradičních komunit. Prvním, kdo na tuto situaci začal reagovat, byl Samuelem A. Barnett, ve východním Londýně, který se toho času potýkal s velkou chudobou. „Ten spolu se svou manželkou v roce 1873 začal organizovat vzájemnou pomoc mezi místními farníky. S.A. Barnett se orientoval na zkoumání příčin chudoby. V roce 1884 pak založil univerzitu Toynbee Hall, kde kromě movitých studentů mohli studovat i lidé z chudých poměrů.“¹⁹ Vznik této univerzity byl reakcí na situaci v Evropě tehdejší doby a na vznik slumu právě ve východním Londýně. Chudí lidé tak dostali alespoň teoretickou příležitost vzít život do svých rukou a změnit své životní podmínky k lepšímu. Nutno podotknout, že tato univerzita stále existuje a že v současnosti vzhledem k ekonomické krizi a narůstající chudobě je její význam více než neoddiskutovatelný.

První organizace, jež působily na principech komunitní práce, pak můžeme najít v Americe. Důležité je zmínit, že tak jako i většina odvětví sociální práce, působily na dobrovolnické úrovni. Jedná se o „The Charity Organization Societies (vznikla v roce 1877) a New York Association for Improving the Condition of the Poor (vznikla v roce 1843).“²⁰

V novodobé historii byla pak komunitní práce jasně definována v dokumentu nazvaném White paper, který byl vydaný 1989 s názvem Caring for People: Community care in the Next Decade and Beyond. V tomto dokumentu

---

¹⁹ ČÁSTKOVÁ, str. 19

²⁰ ČÁSTKOVÁ, str. 19

je jasně definováno šest základních směrů, kterými by se měla komunitní práce ubírat a jaké cíle by měla naplňovat.

Tyto cíle jsou:

„1. podporovat rozvoj domácích, denních a odlehčovacích služeb, které umožní lidem žít ve svých vlastních domovech, všude kde je to realizovatelné a rozumné

2. ujistit se, že poskytovatelé služeb udělají z výkonné podpory svých klientů svou prioritu

3. vytvořit adekvátní vyhodnocování potřeb a mít fungující pečující systém, který bude základním kamenem vysoké kvality péče

4. podporovat vývoj nových, kvetoucích nezávislých sektorů, které fungují bok po boku s kvalitním systémem veřejných služeb

5. vyjasnit odpovědnosti agentur a tím jim usnadnit zodpovídat za svůj výkon

6. zajistit lepší hodnotu pro plátce daní, tím že jim bude představena nová struktura financování sociální péče²¹.

2.1. Definice

Pokud jde o definici komunity, můžeme dojít k názoru, že je nesnadná a nejednoznačná. Na rozdíl od českých slovníků, kde se s termínem komunita setkáme jen v několika odkazech, v britské Britannice se s ním setkáme na více

---

²¹ MCDONALD, str. 16, (1. to promote the development of domiciliary, day and respite services to enable people to live in their own homes wherever feasible and sensible, 2. to ensure that services providers make practical support for carers a high priority, 3. to make proper assessment of need and good care management the cornerstone of high-quality care, 4. to promote the development of a flourishing independent sector alongside good quality public services, 5. to clarify the responsibilities of agencies and so make it easier to hold them to account for their performance, 6. to secure better value for taxpayers' money by introducing a new funding structure for social care)

než 6000 odkazech.²² Samozřejmě ne všechny jsou použitelné pro sociální práci, ale dává nám to obrázek o tom, jak je tento termín rozšířený. V knize *Critical practice in social work* se můžeme dočíst, že: „Jedním z problémů, kterým komunitní práce čelí, je právě to, že zde neexistuje jedna definice a je často jednoduše považována za formu obecně prospěšné práce. Například široká škála aktivit, jako je navštěvování domácností a starších lidí, práce s ekonomicky a sociálně znevýhodněnými lokalitami a zasahování do života mladých delikventů, byly všechny popsány jako komunitní práce. Protože to obsahuje tak široký okruh práce, ‚komunitní práce‘ může být popsána jako zastřešující výraz.“²³

Je nutno mít na zřeteli, že tento výčet není úplný. Pracuje hlavně s tím, kde se nejčastěji uplatňují sociální pracovníci, ale už ne tolik s tím, jaké komunity se zakládají a fungují i bez vlivu těchto pracovníků, ale naopak za svými vlastními účely a z podnětu samotné potřeby lidí žijících například na stejném území. Týká se to partikulárně komunitních zahrad, o nichž pojednává praktická část této práce.

---

²² <http://www.britannica.com/search?query=community>

²³ CRITICAL PRACITCE IN SOCIAL WORK, str. 150 (*One of the problems facing community work is that it has no single definition and is frequently considered simply as a form of welfare work. For example, a wide range of activities, such as visiting housebound and older people, working in economically and socially deprived housing neighbourhoods, and intervening with young offenders, have all been desribed as community work. Because it encompasses such a wide area of work, ‚community work‘ can be considered an umbrella term.*)

3. Udržitelný rozvoj

Jedním z nejdůležitějších pojmů této práce je právě pojem udržitelného rozvoje, na který se hodlám v této kapitole zaměřit. Nejdříve dojde k vymezení tohoto pojmu, posléze načrtne jeho stručnou historii a nakonec pokročíme k jeho provázanosti se sociální prací. Kapitola pak bude zakončena provázaností udržitelného rozvoje a samotné komunitní práce.

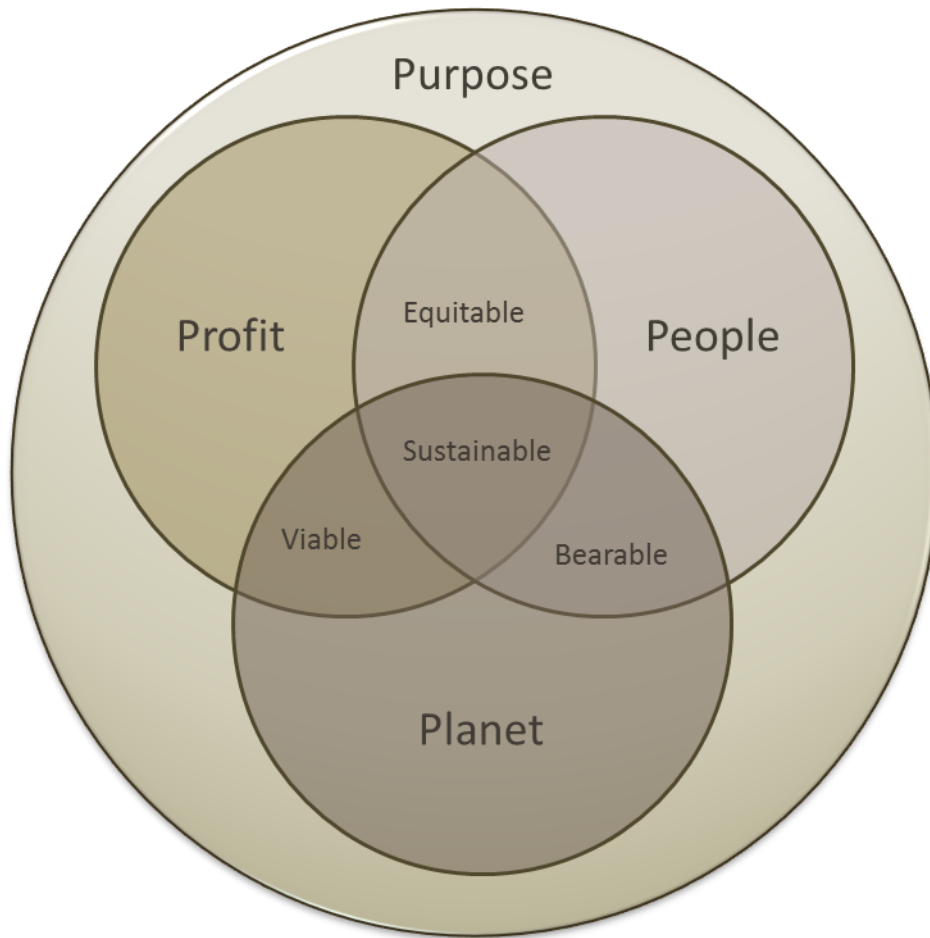
Nejprve se zaměřím na obecně užívané definice. Například Evropský parlament definoval udržitelný rozvoj jako „zlepšování životní úrovně a blahobytu lidí v mezích kapacity ekosystémů při zachování přírodních hodnot a biologické rozmanitosti pro současné a příští generace“²⁴. Další místo, kde můžeme najít definici udržitelného rozvoje je zákon *183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavebního zákona)*. Udržitelný rozvoj území je zde viděn ve „vyváženém vztahu podmínek pro příznivé životní prostředí, pro hospodářský rozvoj a pro soudržnost společenství obyvatel území a který uspokojuje potřeby současné generace, aniž by ohrožoval podmínky života generací budoucích“²⁵.

Tato definice se také opírá o pilířové uspořádání udržitelného rozvoje, které bych zde ráda představila. Tyto pilíře se v zásadě opírají zejména o to, že udržitelný rozvoj měst, vesnic a regionů je neoddělitelně spjat s udržitelným rozvojem společnosti a ekonomiky. Pilíře udržitelného rozvoje jsou tři. Jedná se o pilíř ekologický/environmentální, sociální a ekonomický.

---

²⁴ MAIER, str. 12

²⁵ ZÁKON, 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavebního zákona)

Na obrázku výše je toto uspořádání rozkresleno, přičemž v bodě, kde se všechny tři složky potkávají, se nachází *udržitelnost*. V dnešní době už se, ale nemluví pouze o těchto třech P, ale o pěti a Profit je nahrazen výrazem Prosperity. Novými P, které jsou přidány do schématu, jsou *Politics* a *Participation*, česky politika a participace. Logicky by tyto tři, potažmo 5P měla být v rovnováze. Podle Mezřického se, ale dostávají do vzájemného

rozporu. Stává se to tak např. v případě ochrany přírody versus výstavba dálnic apod.²⁶

Na závěr vymezení pojmu udržitelného rozvoje, si ukážeme ještě pár okrajových definic, které ukazují, jak je tento pojem rozmanitý:

„- rozvoj vyžadující aby ti, kdo jsou nejvíce bohatí,

přízpůsobili svůj životní styl přírodním zdrojům.

(Světová komise pro rozvoj a životní prostředí)

- zlepšování kvality lidského života s respektem ke kapacitám ekosystémů. (Organizace Panda)

- dlouhodobé kulturní, ekonomické a environmentální zdraví a vitalita. (Hnutí udržitelný Seattle)

- harmonický růst velikosti populace ve vztahu ke změnám a potenciálu výnosnost ekosystémů.

(Světová komise pro rozvoj a životní prostředí)²⁷

Zajímavou myšlenkou spojenou s udržitelným rozvojem je vágnost a nejednoznačnost všech existujících definic. V některých případech pak může být těžké sledovat, jestli jsou principy udržitelného rozvoje vůbec naplňovány. Tuto myšlenku popsal ve své odborné práci Jiří Louda, který zde cituje nositele Nobeleovy ceny za ekonomii Roberta Solowa. Solow se ze současných ekonomických velikánů myšlence udržitelného rozvoje věnuje asi nejvíce a poznamenává, že udržitelnost je v podstatě velmi vágní koncept a je omylem se domnívat, že by mohl být někdy upřesněn. Udržitelný rozvoj proto nemůže představovat jednoznačného průvodce pro tvorbu politik, přesto se však Solow domnívá, že se nejedná o nepoužitelný koncept.²⁸

---

²⁶ MEZŘICKÝ, str. 79, rok 2005

²⁷ *Co přinesly projekty v Hoštětíně*, str. 13

²⁸ SOLOW, str. 2

Výše zmíněné je nutno podtrhnout právě proto, aby bylo jasné, že vše okolo udržitelného rozvoje určitě není možné vnímat jen jako jednoznačně dobré, srozumitelné a snadno naplnitelné. Vyžaduje to iniciativu mocenských struktur a potažmo i samotných lidí, kteří se do procesu zapojí.

Na závěr této podkapitoly je nutno uvést ještě jednu kritiku, které se ve své doktorské práci věnuje finský student Kati Nährl zabývající se výzkumem eko-sociální práce. Zmiňuje zde, že „koncept udržitelného rozvoje byl kritizován na různých základech. Bylo řečeno, že za prvé, koncept slibuje změny bez toho, aby tyto změny detailně popsal. Podobně bylo vypíchnuto, že tento koncept je lehce politicky akceptovatelný, protože bylo pochopeno, že nebude vyžadovat žádné skutečné změny v existujících mocenských strukturách.“²⁹ Což je však, doufejme, spojeno spíše se začátky diskuze o udržitelném rozvoji a v současnosti již jsou některé změny od mocenských struktur zákony vyžadovány. Bohužel se nedá říci, že i na všech úrovních naplňovány. Kdo chce, vždy si cestičky, kterými lze nařízení obejít, najde.

Bohužel stále ještě aktuální kritikou je fakt, že lidé většinou nevědí, co si pod udržitelným rozvojem představit, jak se chovat podle jeho zásad a „k čemu jim to vlastně celé bude“. V takovou chvíli může přijít na řadu sociální práce, potažmo sociální pracovník.

---

²⁹ NÄRHI, str. 38, (*The concept of sustainable development has been criticised on various accounts. It has been said, first of all, that the concept promises changes without defining those changes in details. Likewise, it has been pointed out that the concept is politically easy to accept because it has been understood not to require any real changes in existing power structures.*)

3.1. Výzva pro sociální práci

Základní text věnující se vztahu sociální práce a udržitelnosti je *Sustainable development: a mission for social work? A normative approach* od belgického profesora Jefa Peeterse. Text vyniká zejména lehkostí, s jakou i nezasvěcenému čtenáři přibližuje provázanost těchto dvou témat.

Autor hned na začátku textu přiznává, že prozatím byla diskuze o ekologických tématech, spíše vzdálená sociální práci a zároveň se nad tím pozastavuje: „diskuze o normativním ekologickém přístupu byla prozatím velice vzdálená sociální práci. I přesto, že dobrá sociální práce vždy zahrnovala prostředí.“³⁰

Chybou by bylo vztahovat termín prostředí (environment) pouze na ekologické hledisko. Není to pouze přirozené prostředí, o kterém je v udržitelném rozvoji řeč. Tento termín se vztahuje v podstatě na všechny součásti našeho života. Pokud si toto uvědomíme, není už těžké hledat spojnice i se sociální prací.

„Naše životní prostředí je základem, na kterém jsou všechny ostatní orgány postaveny; orgány jsou myšleny naše politiky, naše ekonomika a naše sociální systémy; ty všechny pak musí reflektovat principy udržitelnosti. Musí si vážit lidského života a životy všech žijících tvorů, musí propagovat férovost a rovnoprávnost, stejně jako ekonomickou a sociální spravedlnost, musí podporovat rozhodnutí, které podporují partnerství raději než dominanci a musí chránit naši Matku Zemi.“³¹

---

³⁰ PEETERS, *Sustainable development: a mission for social work*. str. 6 (...discussion of normative ecological approach has until now been largely absent from social work. Although good social work always includes the environment.)

³¹ MARY, str. 1 (*Our environment is the base upon which all other institutions are built; thus, our polity, our economy, and our social systems must reflect the principles of sustainability. They must value human life and the lives of all species; they must promote*

Zmínka o potřebě rovnoprávnosti a férovosti nás vede k faktu nevyváženosti zdrojů ve světě. Ne každý k nim má přístup, jaký by byl z hlediska lidských práv na místě. A právě toto může být pole působnosti pro sociální práci, protože ne vše může být vyřešeno pouze na ekonomické úrovni, i když to samozřejmě hraje úlohu velice významnou.

Vraťmě se zpět k Peetersově textu, který popisuje současnou ekologickou krizi jako dvojitou. „Prvně zde máme krizi globálního prostředí (ve smyslu životního prostředí) a za druhé zde máme krizi sociální spravedlnosti, obě na globální úrovni i na úrovni jednotlivých zemí. Když porovnáme ekologické stopy zemí, zaznamenáme velkou rozdílnost v přístupu a využití zdrojů a ekosystémových služeb.“³²

Zjednodušeně lze tedy říci, že ekologická stopa zemí třetího světa není tak znatelná jako těch vyspělého světa, užívající všechny technické vymoženosti. Obyvatelé třetího světa jsou ohroženi omezenými zdroji úplně stejně, navíc nemají dostatek znalostí jak s touto krizí pracovat, natož pak fungovat v rámci principů udržitelného rozvoje. V tomto bodě opět přichází na řadu role sociálního pracovníka, jako prostředníka mezi tímto know-how od vědecké společnosti k laikům, kteří jsou nakonec ti hlavní, kdo pomoc a radu potřebují.

A nejde zde pouze o lidi třetího světa. Nemusíme chodit tak daleko, abychom našli lidi, kteří jsou touto multi-krizí (ekonomie, ekologie, finance) zasaženi. Jsou to totiž chudí lidé, na kterých se nejvíce odráží. Tuto myšlenku zmiňuje Peeters ve svém dalším textu věnujícím se tomuto

---

fairness and equality, as well as economic and social justice; they must support decision making that involves participation and partnership rather than domination; and they must protect our Mother Earth.)

³² PEETERS, *Sustainable development: a mission for social work*. str. 7-8, (*First, we have the crisis of the global environment. Secondly, we have a crisis of social justice, both at the global level and within individual nations. When we compare the ecological footprint of countries, we notice a large disparity in access to and the use of resources and ecosystem services.*)

tématu: „Hlavními oběťmi krize jsou ti, jenž jsou za ni nejméně zodpovědní, chudí. Toto dělá vztah mezi ekologickou krizí a globálně rozšířenými sociálními rozdíly významnou výzvu pro sociální práci.“³³

Podobně a dokonce ještě trochu v širší míře, skupinu ohrožených popisuje ve své doktorské práci Kati Nährli, který v rámci své práce provedl výzkum ve spolupráci s komunitními sociálními pracovníky a mimo jiné se zajímal i o to, pro kterou skupinu lidí je ohrožení životní prostředí nejvíce vnímáno. „Sociální pracovníci rozpoznali, že pro některé skupiny lidí, jako jsou rodiny s dětmi, staří lidé, lidé s postižením nebo lidé znevýhodnění a dlouhodobě nezaměstnaní a chudí, znamená místní prostředí, více než pro ty, kteří jsou více mobilní a disponují větším blahobytem.“³⁴

V tomto bodě přichází na řadu sociální pracovník jako prostředník, či můžeme říci i mediátor. Udržitelný rozvoj je nejen o změně využívaných zdrojů, alternativních zdrojích energie a ekologii obecně, je také o změně ve společnosti. O tom, že se společnost začne zajímat o chudé a jejich život nebude pouze okrajovou záležitostí, od které veřejnost dává ruce pryč, protože to přeci není její problém. Žádná udržitelná změna totiž nemůže nastat, pokud nezměníme myšlení ve společnosti a to je hodně troufalá myšlenka. I tak se o ní opět Peeters zmiňuje.

„Povědomí o ekologických limitech znamená, že přerozdělování bohatství bude mnohem radikálnější podnikem, než jsme kdy dříve uvažovali, nebo si přiznávali. Co více, bude to od nás vyžadovat změnit naše idey o

---

³³ PEETERS, *Social work and sustainable development: towards a social-ecological practice model*. str. 6 (*The main victims of the crisis are those who are the least responsible for it: the poor. This makes the relationship between the ecological crisis and the globally widening social gap an important challenge for social work.*)

³⁴ NÄRHI, str. 38, (*The social workers recognised that for some groups of people, such as families with children, older people, disabled or underprivileged groups, and the long-term unemployed or poor people, the local living environment means more than it does for others who are more mobile and wealthy.*)

blahobytu (well-being) a emancipaci, protože ty jsou příliš úzce spojeny se schopností participovat na stále rostoucí materiální prosperitě. Pro novou vizi blahobytu budeme muset zabezpečit kvalitu našich vztahů na všech úrovních, mimo uspokojení z našich potřeb. Udržitelnost je tedy o kvalitě naší společnosti.³⁵ Z tohoto vyplývá, že ke změně může dojít, když budeme ochotni a schopni slevit na svých potřebách ve prospěch většinové společnosti, což rozhodně není úkolem jednoduchým. Toto je velkou výzvou pro sociální práci a mnozí tvrdí, že je to role, která může být splněna, pokud udržitelnost dostane svou zaslouženou pozici na poli vzdělávání sociálních pracovníků.

3.2. Empoverment

Zmiňované změny na společenské úrovni nás vedou k dalšímu velice důležitému pojmu, který je zásadní, pokud chceme dodržovat principy udržitelného rozvoje. Tímto termínem je „zplnomocnění“ nebo také anglicky a také asi výstižněji „empoverment“. Existuje tendence cokoliv, co je spojené se silou, nebo mocí, vnímat jako negativní. Nemusí však tomu tak být, pokud je moc pojatá správně a je investována do práce, která má smysl a která je nadneseně řečeno „pro lidi“. Jaké je tedy místo zplnomocnění na poli udržitelného rozvoje a jakou roli zde hraje sociální pracovník?

„Zplnomocnění vyžaduje od sociálních pracovníků zaujmout pozici proti nespravedlnosti, aktivním politikám, které jsou individualistické a

---

³⁵ PEETERS, *Social work and sustainable development: towards a social-ecological practice model*. str. 7 (*The awareness of ecological limits means that the redistribution of wealth is a more radical undertaking than we ever assumed before. Moreover, it will require us to rethink our ideas on well-being and emancipation, because these are so strongly associated with the ability to participate in ever-growing material prosperity. For a new idea of well-being, we will need to safeguard the quality of our relationships at all levels, beyond the satisfaction of basic needs. Sustainability is, thus, about the quality of our society.*)

programům, které přehlížejí strukturální příčiny (například) nezaměstnanosti a připisují vše individuální zodpovědnosti.³⁶ Toto bude vyžadovat aktivní komunikaci s politikami a také odhodlání hovořit s veřejností. Tato pozice sociálního pracovníka, ale neznámá, že vše vyřeší za své klienty on. Zplnomocnění je také o podpoře samotných klientů, aby si dokázali v budoucnu pomoci sami. V manuálu pro udržitelné komunity se může dočíst, že spíše komunity, které se řídí heslem „budeme pracovat a učit se spolu“ mohou najít kreativní řešení a opravdu být udržitelnými než ty, které fungují více ve smyslu „my to vyřešíme a uděláme pro Vás“.³⁷

3.3. Místo udržitelného rozvoje v komunitních projektech

Hledat principy udržitelného rozvoje a jejich naplňování by se dalo v mnoha různých odvětvích. Pro účely této práce se nejlépe hodí komunitní projekty a myšlenka, jež byla v této práci již několikrát zmíněna. Touto myšlenkou je změna společnosti, která bude schopna vnímat omezenou kapacitu zdrojů a nezbytnost jejich šetrného čerpání. V souvislosti s tímto by zajímavou možností mohla být změna společnosti, která započne od menších celků. Nejmenším celkem, který v takové chvíli můžeme vzít v úvahu, pokud vynecháme rodinu, jsou komunity.

---

³⁶ PEETERS, *Social work and sustainable development: towards a social-ecological practice model*. str. 14 (*Empowerment requires social workers to take a stand against injustice and individualizing activation policies and programmes which disregard the structural causes of unemployment problems and ascribe everything to individual responsibility.*)

³⁷ *Sustainable community planning and development. Participation tools and practice*. str. iv, (*To help shift community planning from one where planners say, "We'll figure it out and do it for you" to one where it is agreed that "We'll work and learn together" to find creative solutions and achieve mutually beneficial outcomes.*)

Komunitní projekty níže popsané v praktické části nebudou terapeutickými komunitami, kde pracuje komunitní pracovník, ale spíše otevřenými, občanskými komunitami, které vznikly na základě potřeb samotných lidí a jejich iniciativě. Sami se pak o chod komunity starají a co je pro účel práce nejdůležitější, můžeme v nich hledat znaky udržitelného rozvoje. Udržitelný rozvoj se skládá se ze tří pilířů, které také budu v uvedených projektech hledat.

V Peetersových pracích bylo několikrát zmiňováno, že je třeba změnit nastavení společnosti. Protože ve společnosti, kde se každý soustředí jen na uspokojování svých vlastních potřeb, bez ohledu na ostatní, není pro udržitelnost místo. Důležitým tak v popisovaných projektech bude zejména sociální pilíř.

K zajímavému zapojení komunity došlo například v obci Troubsko poblíž Brna. O jejich iniciativě je možné dozvědět se více z brožury vydané za podpory Centra Veronica, ve které jsou představeni důležití lidé, kterým není osud našeho životního prostředí a potažmo osud a zdraví lidí v jejich okolí lhostejný. Je tu představeno několik projektů, všechny jsou si ale něčím podobné. Vznikly na iniciativě lidí, kteří žijí ve stejné vesnici a jejichž zdraví začalo být ohrožováno různými škodlivými vlivy. V prvním ukázkovém případě, který bych tu ráda uvedla, se jednalo o ohrožení v důsledku dálnice, která vede středem vesnice Troubsko a porušuje stanovené limity, jak na hluk, tak na prach. Štefan Friča, místní aktivní obyvatel, se rozhodl, že toto porušování norem nemůže nechat jen tak být a začal s pomocí dalších místních obyvatel budovat iniciativu, která se systematicky snaží domoci práva.³⁸ Práva, které je natolik základní, že by nemělo být těžké se ho domoci. A tímto právem je právo na zdravé

---

³⁸ FRIČA in *Občanské iniciativy*, str. 5-8

prostředí. Ukazuje se tím, že komunita může sloužiti v natolik závažných záležitostech jako je ochrana zdraví. Sám Friča v rozhovoru uvádí, že v komunitě, která se z místních obyvatel utvořila, jimž není osud vesnice a hlavně jejich zdraví lhostejný, cítí obrovskou podporu, bez které by bylo těžké v boji s úřady pokračovat.³⁹

V odborné literatuře ze zahraničí je možné nalézt celé manuály na to, jak udržitelný rozvoj do komunitních projektů zapojit. Uvedená citace pochází z Kanady.

„Koncept udržitelnosti poskytuje rámec pro komunity a možnost prozkoumat a předvídat, jak jejich volby mohou ovlivnit budoucnost. Nastavit udržitelnost jako svůj záměr a následně se dle tohoto záměru chovat, je cestou jak pomoci zajistit zdravou, prosperující a příjemnou komunitu. Volba následovat cestu udržitelného rozvoje znamená resetovat kompas, podle kterého jsme se řídili a zaměřit pozornost na integrování ekonomických, ekologických a majetkových otázek důležitých pro udržitelný rozvoj v dlouhodobém horizontu.“⁴⁰ I když se nejedná o žádnou obecně platnou definici, můžeme z ní odvodit, že když už se rozhodneme následovat cestu udržitelného rozvoje, musíme si uvědomit, že to bude jiná cesta, než jsme doposud znali, ale může nás vést k něčemu dobrému. Něčemu zdravému, prospěšnému a jak už z názvu vyplývá, i udržitelnému. Fakt, který si lidé občas neuvědomují je také ono několikrát zmiňované tři pilířové uspořádání udržitelného rozvoje. Není to celé jen o třídění odpadu.

---

³⁹ FRIČA in *Občanské iniciativy*, str. 5-8

⁴⁰ *Sustainable community planning and development. Participation tools and practice.* str. iii, (*The concept of “sustainability” provides a framework for communities to explore and anticipate how their choices may affect the future. Setting sustainability as an intention for communities and then acting on that intention, is a way to help ensure healthy, prosperous and enjoyable communities. Choosing to follow a path of sustainable community development means resetting the compass and directing attention to the integrated economic, ecological and equity issues important to building sustainable communities over the long term.*)

Faktor, který se musí zvážit je také ekonomika, například z čeho bude náš projekt financován a v neposlední řadě také sociální otázka. Bude projekt opravdu přispívat komunitě? Umožní zapojení více lidí do společných aktivit, bude mít nějakou vzdělávací dimenzi? Všechny tyto otázky by pro nás měly být při zakládání komunity nebo komunitního projektu důležité a měli bychom si je pokládat.

Jak už bylo několikrát opakováno a v manuálu, který zde cituji, se o tom také zmiňují, cesta udržitelného rozvoje bude cestou změny nastavení ve společnosti. „Posun v zaměření, ve své podstatě volá po posunu ve společnosti. Při vytváření a udržování udržitelné komunity je kultura, kterou toužíme vybudovat, posílit a vylepšit taková, kde její členové:

- jednájí kooperativně
- přebírají zodpovědnost
- a neustále se učí.“⁴¹

3.4. Participace v komunitních projektech

Bod „jednájí kooperativně“ z předchozí citace je možné nahlédnout v širším kontextu, a pokud se propojí s termínem, který je pro komunity velice důležitý, může dojít až k propojení s udržitelností. Tímto termínem je participace.

V dnešní době je termín participace natolik široký, že i různé komunity a organizace, ve svém popisu neuvádějí pouze tento termín sám o sobě, ale rozvádějí, co je tím v jejich konkrétním případě myšleno.

---

⁴¹ *Sustainable community planning and development. Participation tools and practice.* str. iii, (The shift in focus essentially calls for a shift in our “culture”. In creating and maintaining a sustainable community, the culture we seek to build, strengthen and enhance is one where community members are:
*acting cooperatively
taking responsibility and
learning continually*)

„[participace] přivádí lidi dohromady a snaží se zplnomocnit zúčastněné strany, aby ovlivňovaly a sdílely kontrolu nad rozvojovými iniciativami a rozhodnutími a zdroji, které je ovlivňují (Allen, 2000)

Komunitní participace je aktivní proces, kterým příjemce nebo klientská skupina ovlivňuje směr a provedení rozvojového projektu s ohledem na posilování jejich blaha z hlediska zdrojů, osobního růstu, osobní realizace či jiných hodnot, které vyznávají (Paul, 1987).⁴²

„Participace (podíl – spoluúčast) mladých lidí na procesu rozhodování, řízení a správy. Stala se součástí demokratického stylu řízení a je klíčem, který v našem i evropském měřítku otevírá veliké možnosti výchovy k demokratickému občanství, k současnému i budoucímu uplatnění dětí a mladých lidí v životě společnosti.

- Participace politická: vyjadřuje podíl mladých lidí na rozhodování o základních otázkách rozvoje společnosti a života lidí.
- Participace ekonomická: umožňuje spolurozhodování o pracovních otázkách a činnosti pracovních kolektivů.
- Participace sociální: vychází z příslušnosti k sociálním skupinám a z dobrovolného členství ve spolcích, sdruženích a organizacích.⁴³

Vzhledem k tomu, že poslední definice je použita na stránkách zaměřených na mládež, je zde participace viděna z pohledu zapojení mladých lidí. Za skupinu mladých lidí si ale stejně tak snadno můžeme

---

⁴² *Sustainable community planning and development. Participation tools and practice*, str. 8, (participation] places people at the center and seeks to empower stakeholders to influence and share control over development initiatives and the decision and resources which affect them. (Allen, 2000)

Community participation [is] an active process by which beneficiary or client groups influence the direction and execution of a development project with a view of enhancing their well-being in terms of income, personal growth, self-reliance or other values they cherish. (Paul, 1987)

⁴³ <http://www.nidm.cz/neformalni-vzdelavani/volny-cas/participace/co-je-participace>

dosadit jinou skupinu lidí, pro potřeby této práce komunitu či komunitní projekt, který se rozhodl jít cestou udržitelného rozvoje.

Participaci jsme mohli pozorovat už v příkladu, který jsem uvedla na obci Troubsko. Participace je totiž také o tom, že se komunita zmobilizuje natolik, že je schopná jednat s úřady a aktivně se zajímat o to, aby o věcech, které se jí týkají, mohla také rozhodovat, což bohužel v naší zemi nebývá pravidlem. To, že jsou lidé členy komunity, totiž neznamená, že se budou světu uzavírat. Je možné, že tomu bylo a je, ale takové případy nejsou předmětem této práce, vyzdviženy jsou naopak ty, které jsou schopny jednat se svým okolím, jsou otevřené a nebojí se jednat s úřady a politiky, pokud jde o jejich osud a poslání, které chtějí naplňovat.

Praktická část

Praktická část mé práce se bude skládat z představení několika komunitních projektů v České republice, Německu, na Slovensku, v Belgii a ve Velké Británii. Na příkladech těchto projektů se budu snažit hledat prvky udržitelného rozvoje. Tato praktická část není založena na obsáhlém výzkumu, a tudíž její závěry nemohou být brány jako obecně platné. Plnohodnotný výzkum by vyžadoval velkou časovou dotaci a také dostatek respondentů, které jsem bohužel neměla k dispozici. Rozhodla jsem se proto, že použiji pouze několik ukázkových příkladů, které mohou dát čtenáři alespoň malou představu o tom, jak mohou fungovat komunitní projekty ve spojení s udržitelným rozvojem. Kromě pouhého popisu projektů budu v textu také citovat ze vzniklých dotazníků, které jsem jak osobně tak e-mailem sestavila se svými respondenty, účastníky zmíněných komunitních projektů. Tyto citace pak mohou dotvářet konečný obrázek o realitě tohoto komunitního života, který je možná společnosti zatím příliš vzdálený a v některých případech třeba i nepochopený. Na konci každého projektu shrnu, čím jsou v něm naplňovány základní tři principy udržitelného rozvoje (sociální, ekonomický a ekologický).

Belgické království – RABOT (Gent)⁴⁴

V Belgii jsem strávila 5 měsíců svého studijního pobytu a z vlastní zkušenosti mohu říci, že tam o komunitní projekty není rozhodně nouze. Sama jsem po dobu pobytu nedaleko jedné komunitní zahrady žila. Nakonec jsem se rozhodla pro projekt RABOT v Gentu. Bohužel jsem se o tomto projektu dozvěděla až po mém odjezdu z Belgie, takže jsem se nemohla na vlastní kůži

---

⁴⁴ <http://www.rabotsite.be/en>

přesvědčit o tom, jak to tam funguje. K informacím o něm jsem se tak dostala až v e-mailové konverzaci se studentkou z Gentu, která na tomto místě absolvovala svou stáž.

Rabot je název městské části v Gentu a od něj pochází i název celého projektu. Nutno podotknout, že projekt vznikl za podpory a i iniciativy města, která se rozhodla něco dělat s územím, které je obýváno zejména chudší částí obyvatelstva, a v minulosti zde byly s chudobou značné problémy. Jednou z nejdůležitějších součástí Rabotu je bezesporu komunitní zahrada, do jejíhož provozu se obyvatelé města mohou zapojit. Zelenina a bylinky, které se zde vypěstují, z části jdou také do místního „sociálního“ supermarketu, který prodává převážně právě a jen místní produkty. Funguje tak na principu „Short chain“⁴⁵. Z tohoto supermarketu je také zásobována místní restaurace *Toreke eatery*, která taktéž vaří z lokálních surovin.

Rabot je tedy územím, kde jsou obyvatelé úzce zapojeni do toho, co se s daným místem bude dít. Veškeré změny se odehrávají na základě Veřejných debat, kde se aktuální problematika projednává a každý může přispět svým názorem. Dále je obyvatelstvo zapojeno do možnosti využívání komunitní zahrady a projektu „Work days“. Ten se odehrává od března do září každou středu. V rámci tohoto projektu může každý nabídnout pomoc, tím co sám umí a dokáže. Tato pomoc se týká například zvelebování této městské části, práce na zahradě, pořádání workshopů atd. Každý, kdo se tohoto projektu zúčastní, dostane *25 tower credits*, což jsou právě ty výše zmíněné lokální peníze. Za tyto peníze se pak může najíst právě buď v místní restauraci *Toreke eatery*,

---

⁴⁵ <http://www.rabotsite.be/en/about/short-chain> (Short chain – produkce, například zeleniny, je prodávána přímo v oblasti, ve které se i vypěstuje, nebo i zpracována v místní restauraci. Znamená to krátkou cestu z výroby ke spotřebiteli a umožňuje tak omezení výdajů za dopravu a čerstvost produktu)

nakoupit v místním supermarketu nebo si i pronajmout kus vlastní půdy na komunitní zahradě.⁴⁶

Prvky udržitelného rozvoje

Ekonomické: nezávislost na dovozu (zelenina, ovoce,), nízké náklady na dopravu

Sociální: potenciál pro vznik pracovních míst (supermarket, restaurace), vzdělání a osvěta, svépomoc, práce dobrovolníků, komunikace mezi sousedy, odbourávání bariér

Ekologické: podpora ekologického zemědělství, minimalizace produkce odpadů

Komunitní zahrada Smetanka

Komunitní zahrada Smetanka se nachází na území Prahy 2 a obyvatelé této městské části ji také založili. Tito patrioti se rozhodli, že se chtějí setkávat na pěkném místě, rozvíjet sousedské vztahy a také využívat veřejný prostor k obecně prospěšným účelům. Jako dobré řešení těchto potřeby se ukázalo být městské zahradničení.

Tato zelená zahrada nabízí:

„- veřejný prostor pro všechny zájemce o městské zahradničení

- možnost vypěstovat si křupavou zeleninu, voňavé bylinky a okrasné květiny
- živnou půdu pro sousedská setkání
- příležitost pro pohyb i odpočinek na čerstvém vzduchu
- koutek pro dětské hry, kulturní akce a zahradnické workshopy
- možnost podílet se na proměně města, ve kterém žijeme.“⁴⁷

Prvky udržitelného rozvoje

Ekonomické: nezávislost na dovozech (v závislosti na to, co si lidé vypěstují)

Sociální: dobrovolnická práce, posílení vztahu mezi sousedy, vzdělání a osvěta

Ekologické: podpora ekologického zemědělství, kompost – minimalizace odpadu

---

⁴⁶ <http://www.rabotsite.be/en/operation/work-days>

⁴⁷ <http://www.zahradasmetanka.cz/cz/o-nas.html>

KOKOZA

Zakladatelkami Kokozy, projektu který se prezentuje, jako společensky prospěšný podnik jsou Lucie a Kristina. Obě spojovala touha dělat něco, co je baví, co má smysl a co je ještě jako bonus bude žít. Rozhodly se tedy propojit společensky prospěšné aktivity s businessem, se kterým ale do té doby neměly příliš zkušeností. Výsledkem mnoha různých nápadů se stal ten, pro ně nejvíce dokonalý a spojující vše, co si od vysněné práce přály. Jde o kombinaci kompostování ve městě, se zaměstnáváním lidí se znevýhodněním. Samy přiznávají, že je k tomuto finálnímu nápadu inspirovaly projekty v Anglii.⁴⁸ Do Anglie a nakonec i do Německa se rozhodly jet prozkoumat v praxi, zda tyto projekty opravdu fungují a jestli je to něco, co by mohlo fungovat i v České republice.

Podnik zejména propagují mezi veřejností, firmami a dalšími organizacemi kompostování a pěstování ve městě. Snaží se inspirovat a motivovat, protože v začátcích je nějaká rada určitě potřeba. Co se týče konkrétních projektů, od roku 2013 je v rámci Kokozy realizován projekt OPPA Komunitní zahrady, která je bezpečným místem pro trénink a pracovní začlenění osob se zkušeností s duševním onemocněním. Dále pak místo jiné komunitní zahrady, tentokrát na Praze 11 a osvětový leták po Prahu 4, informující o všech důležitých věcech týkajících se kompostování.⁴⁹ Nutno říci, že žádný z těchto projektů by nemohl fungovat bez podpory sponzorů a bez grantů, o které zakladatelky Kokozy požádaly a úspěšně je i získaly.

---

⁴⁸ <http://www.kokoza.cz/nase-mise/>

⁴⁹ <http://www.kokoza.cz/projekty/>

O tom, že principy udržitelnosti jsou jim v tomto projektu známy, a jsou zde i naplňovány, je zřejmé už ze samotného zaměření na kompostování. Co se týče osvěty, nejvíce se mi zalíbily workshopy, které Kokoza nabízí pro firmy a koncipuje je jako teambuildingové aktivity.⁵⁰ Firma se zde může dozvědět o tom, jak třeba až o 40% snížit objem svého odpadu, že v zeleni člověk může ve vypjatých situacích relaxovat a vyvarovat se třeba pracovním konfliktům a v neposlední řadě se při podobných aktivitách může také formovat komunita v dané firmě a pracovní vztahy.

Prvky udržitelného rozvoje

Ekonomické: sociální podnik, efektivní využití přírodních zdrojů

Sociální: vznik nových pracovních míst pro osoby se znevýhodněním, vzdělání a osvěta

Ekologické: podpora ekologického zemědělství, práce s odpadem, kompostování

Der KLUNKERGARTEN

Der Klunkegarten je vcelku unikátní projekt komunitní zahrady, který vznikl v Berlíně. Jeho unikátnost spočívá zejména v tom, že tato zahrada vznikla na střeše domu. Založilo si jí zde sdružení obyvatel domu a společně se o ní starají, setkávají se tu a pořádají různé společenské akce, přednášky a workshopy. Na svých stránkách píší, že jejich cílem je: „zpřístupnění zelené oázy v betonové džungli tepajícího velkoměsta, vysoko nad střechami domů.“⁵¹ Pro velkoměsto jako je Berlín se to zdá být příjemným řešením, jak se postavit problému s nedostatkem místa pro městské zahradničení a hlavně, jak přivést k sobě sousedy a pomoci jim tak

---

⁵⁰ <http://www.kokoza.cz/firemni-workshopy/>

⁵¹ <http://www.klunkerkranich.de/#gartentage>

znovu začít komunikovat a sdílet pomoc, kterou mohou sobě navzájem podniknout v duchu udržitelnosti.

V různých vzdělávacích či výzkumných spolupracích se obyvatelé domu a další zájemci o ekologii mohou dozvědět více o rozmanitosti druhů, udržitelnosti, permakltuře či utváření města a společnosti. Vzhledem k tomu, že je zahrada společná, obyvatelé domů se všichni podílejí na rozhodování o tom, co se na ní bude odehrávat. Rozhodují se demokraticky a prakticky si každý osvojuje nezbytné know-how, které poté předávají dále v rámci doprovodných akcí. Cílem zahrady je nejen prosazovat ekologický styl života, ale také předávání vědomostí a dovedností. Tato platforma vznikla se samotných potřeb obyvatel domu a dostala název „Zahradní koutek“, zde se každý, kdo má zájem může předvést v rámci krátké performance či proslovu s tím, co umí a může předat dále. Tato platforma je kromě komunitní zahrady hlavní náplní sdružení.

Prvky udržitelného rozvoje

Ekonomické: šetrné čerpání zdrojů, lidský kapitál, know-how

Sociální: vzdělání a osvěta, místo pro setkávání, kontakt mezi sousedy

Ekologické: podpora ekologického zemědělství, permakultura

Prazelenina

Projekt komunitní zahrady Prazelenina funguje od roku 2012 v pražských Holešovicích a byl takovou naší první vlaštovkou komunitních zahrad v české republice. Co se týče složení komunity a lidí, co se do ní mohou zapojit, můžeme se na jejich webu dočíst, že jsou komunitou velice

otevřenou: „Studenti, prodavačky, lidé na mateřské, lidé v důchodu, manažeři, učitelé, lékaři i vojáci. Tito všichni a mnozí další si spolu s námi mohou během sezóny vypěstovat svoji vlastní zeleninu a trávit společné chvíle na zahradě. Prazelenina zajišťuje základní zázemí, jako je místo, záhony, zemina, nářadí a voda. Na další podobě a vývoji komunitního zahradničení se lidé okolo zahrady podílí společně.“⁵²

Od roku 2012 se jejich služby, kromě poskytování náčiní potřebného k zahradničení, rozrostly o kavárnu v maringotce, kde se zahrádkáři mohou zastavit na kávu a popovídat se sousedy, pískoviště pro děti, hřiště pro pétanque či klub a další variabilní doprovodný program odvíjející se od sezónního období a iniciativy všech lidí, kteří se chtějí zapojit. Cílem je samozřejmě usnadnit lidem cestu zpět k navazování přímého kontaktu, který je v dnešním technickém světě čím dál komplikovanější.

Pro kritiky a lidi, kteří stále ještě pochybují o tom, že městské pěstitelství může mít smysl, mají pak na svém webu několik jednoduchých bodů „Proč ANO“:

„Protože plodiny, které si sami vypěstujeme, nám budou víc chutnat, a navíc nás nebude tížit svědomí, že je někdo za námi vezl stovky kilometrů z plantáží, kde pracují novodobí otroci.

Protože se nebudeme muset bát škodlivých pesticidů, herbicidů nebo genetických modifikací. Protože pomůžeme rozšířit městskou zeleň a oživit místní kulturu.

Protože dáme urbanistům jasně najevo, jak chceme ve městě žít. Protože ukážeme cestu dalším lidem.

Protože nás to bude bavit.“⁵³

---

⁵² <http://prazelenina.cz/o-prazelenine/>

⁵³ <http://prazelenina.cz/o-prazelenine/>

Veliký zájem o tuto zahradu v Holešovicích jasně ukázal, že lidé ve městě po něčem podobném touží a že jim to v Praze zatím schází. Naštěstí se už poslední roky podobné projekty začínají pomalu rozbíhat i v dalších městských částech a můžeme jen doufat, že kromě toho, že rostou, budou se i udržovat.

Prvky udržitelného rozvoje

Ekonomické:

Sociální: místo pro setkávání, vzdělání a osvěta, dobrovolnická práce

Ekologické: podpora ekologického zemědělství

Rochester Square Community Garden

Tato komunitní zahrada se nachází přímo v srdci Londýna a tak i na místě, kde lidé asi nejvíce ocení kousek zeleně, do které se mohou schovat před ruchem velkoměsta. Zelená plocha nedaleko stanice Camden Town zela po deset let prázdnotou, až se jí nakonec ujala skupina, který její osud ležel na srdci, a zároveň v ní viděli veliký potenciál. Dnes tedy na místě zelené plochy vyrůstá kreativní prostor pro udržitelný rozvoj. Pěstují organické jídlo, sdílejí a vyměňují si různé dovednosti, probíhají tu kulturní večery, čte se poezie, hraje hudba, pořádají se diskuze, promítají filmy plus toto místo funguje také jako kavárna a hostel.⁵⁴

Lidé, kteří se na tomto projektu podílejí, věří a doufají, že budou inspirací i pro jiné části Londýna, které se třeba nechají inspirovat městským zahradničením a hlavně komunitními aktivitami, které přivádějí sousedy opět zpět k sobě i v natolik anonymním velkoměstě jako je právě

---

⁵⁴ <https://www.indiegogo.com/projects/creative-sustainable-community-hub>

Londýn. Jak samý píše na svých stránkách „tento sociálně udržitelný rozvoj je uskutečňován pro lidi od lidí“.⁵⁵

Jak je z popisu projektu zjevné, jedná se o velice otevřenou komunitu, která nabízí nepřehledné pole aktivit, pro kohokoliv, kdo by měl zájem se do ní zapojit. Jediné, co je třeba je ochota chovat se šetrně k přírodě, respektovat lidi, co jsou také součástí komunity a snaha přispívat svým dílem k chodu tohoto místa, protože kolem a kolem i takové místo potřebuje peníze, sponzory nebo alespoň lidi, kteří jsou ochotni přispět prací, starým nábytkem, drobnostmi na vybavení místa či prostě svou energií.

Prvky udržitelného rozvoje

Ekonomické: crowdfunding⁵⁶, potenciál pro vznik pracovních míst, využití lidského kapitálu⁵⁷

Sociální: místo pro setkávání, vzdělání a osvěta, dobrovolnická práce

Ekologické: podpora ekologického zemědělství, minimalizace odpadu, šetrné zacházení s přírodními zdroji

Hidepark (Nitra)⁵⁸

Hidepark je inspirací ze Slovenska. Jedná se o kulturní centrum v Nitre, které je tvořeno na bázi dobrovolnické práce a bylo založeno v roce 2010 zastřešujícím občanským sdružením Triptych. Tak jako mnoho komunitních projektů, i tento vyšel z popudu skupiny lidí, která zjistila, že jí schází místo, kde by se mohli scházet a smysluplně trávit svůj volný čas.

---

⁵⁵ <https://www.indiegogo.com/projects/creative-sustainable-community-hub>

⁵⁶ financování, které se skládá z menších příspěvků od většího počtu lidí, často skrze internet

⁵⁷ každý může pomoci s tím, na co má kapacitu a nic to nestojí

⁵⁸ Příloha č. 1, str. 57

Nakonec z bývalé skládky černého odpadu udělali místo, které má mnoho, co nabídnout. Postupem času se komunita začala rozrůstat, protože se začali objevovat lidé, kterým také podobné místo ve veřejném prostoru města Nitra chybělo a tak je dnes členem tohoto „parčíku“ dohromady 10 občanských sdružení, které zde vzájemně spolupracují.

Přes léto se v tomto parčíku konají hudební festivaly, různé workshopy, nebo si člověk může prostě jen tak posedět v příjemné prostředí, číst knížku či venčit psa. Dále tu mají vlastní pétanque ligu a komunitní zahradu.

O nápadu zbudovat toto místo píšou na svém webu: „Byli jsme vychováni na sídlištích, kde jsme neměli možnost ovlivňovat, co se děje s naším okolím, nyní to můžeme dělat díky Hideparku, děláme to efektivním transparentním způsobem a v komunitě cítíme obrovskou podporu a zodpovědnost dotáhnout Hidepark k veřejnému místu, které obohacuje životy lidí ve městě Nitra.“⁵⁹

Ve svém projektu vidí naději, jak ukázat občanům, že mají moc něco ve svém městě změnit, pokud budou opravdu chtít a věnují tomu trochu času. Komunita má podněcovat k zájmu nejen o sebe, ale také o druhé. Místo má nabízet dostatek různých aktivit a hlavně prostor pro to přinášet nové aktivity, nové nápady, myšlenky a podněty. Na takovém místě zákonitě musí probíhat neustále diskuze a reflektovat, co se děje a jak jsou s tím lidé spokojeni. Pokud tato diskuze probíhá a problémy se konstruktivně řeší, je tu naděje, že takové místo vydrží a bude naplňovat svůj obrovský potenciál.

Prvky udržitelného rozvoje

Ekonomické: podpora občanských sdružení, samofinancování

Sociální: spolupráce, komunikace, vzdělání a osvěta, místo pro setkávání

Ekologické: ekologické zemědělství, šetrné zacházení s přírodními zdroji, minimalizace odpadu

---

⁵⁹ <http://hidepark.sk/o-hideparku>

Vila Flora⁶⁰

Vila Flora je jedním z relativně nových míst pro setkávání a sdílení. V prostorách tohoto rozlehlého domu na rozhraní Vinohrad a Vršovic, člověk může najít workshopy, semináře, komunitní bydlení a domácí raw kavárnu. Zajímavou částí tohoto projektu je také „Kudlanka“, šicí dílna, která využívá recyklovatelné materiály. Což je také jeden z důvodů, proč jsem si toto místo vybrala jako ukázkou projektu, kde jsou jim principy udržitelný rozvoj nejen známy, ale dokonce aktivně naplňovány. Další se skrývá ve slovech jích samotných, když na svých stránkách slibují, že se „budou snažit o ekologický a soběstačný způsob života, přátelský k prostředí i sobě navzájem.“⁶¹

Vila Flora je místem, které je tvořeno lidmi a pro lidi. Věří tomu, že změna společnosti je možná prací zdola, na sobě samém a svém okolí. Tím se ztotožňuje i s myšlenkou změny společnosti, kterou jsem objevila v textech Peeterse a dalších. Prvořadým je pro ně osobní rozvoj a také rozvoj komunity, která je obklopuje, v tomto případě je tomu Praha 10. Jedná se tudíž o komunitu, do které se může zapojit jakýkoliv obyvatel Prahy 10, který se chce účastnit workshopů, přednášek, sám něco takového pořádat, posedět si v raw kavárně nebo se prostě jen setkat se svými sousedy na příjemném místě. Organizátoři projektu, ale upozorňují na to, že být obyvatelem Prahy 10 není něco určujícího pro vstup do komunity, je otevřena tedy nakonec komukoliv, kdo má zájem se do ní zapojit.

---

⁶⁰ Příloha č. 2, str. 59

⁶¹ <http://www.vilaflorea.cz/cs/o-nas/o/>

Zajímavými pro mou práci je především Klub Soběstačnosti zaměřený právě na význam udržitelnosti a koná se každé druhé úterý. V rámci tohoto klubu se konají různé diskuze a je možné na žádost účastníků i vytvořit novou diskusi, podle toho, co koho zajímá, nebo co je právě aktuální. V poslední době, zde byly diskutovány projekty týkající se například přírodních staveb, přírodního léčení, propojování komunit v rámci ČR, recyklace či permakultury (kompostování). Vila Flora má také velké plány do budoucna, jak uvedli v dotazníku, rádi by zařadili do provozu solární sušičku a větrnou elektrárnu.⁶²

Prvky udržitelného rozvoje

Ekonomické: efektivní využívání přírodních zdrojů

Sociální: vzdělání a osvěta, místo pro setkávání

Ekologické: recyklace materiálů

Centrum Veronica Hostětín

K centru Veronica Hostětín mě dovedlo pátrání po ekologických a také soběstačných vesnicích v České republice, kdy jsem narazila právě na vesnici Hostětín, která se věnuje mnoha ekologickým aktivitám. Ekologická vesnice, která vznikla za spolupráce právě „Veronica centrum Hoštětín“ a občanského sdružení Tradice Bílých Karpat, ale není jedinou činností v centru dění. Centrum Veronica totiž spadá pod mnohem větší platformu s názvem Ekologický institut Veronica, která nabízí informace snad ze všech koutů ekologie. Velice zajímavou a pro mne během psaní práce přínosnou je například jejich on-line knihovna s ekologicky laděnými

---

⁶² Příloha č. 2, str 59

publikacemi, přičemž některé z nich si člověk může zdarma ihned stáhnout ve formátu.pdf.

Centrum Veronica je vzdělávacím a informačním střediskem. Snaží se na praktických příkladech a modelových projektech ukázat důležitost ekologie v dnešním světě. Podporuje pozitivní vztah k přírodě a místním zdrojům, tradicím a také hospodaření, které chrání životní prostředí. Myšlenkou je nejenom brát, ale také dávat a také poznání, že chránit životní prostředí, ekonomicky stabilizovat venkov a řešit nezaměstnanost se dá i v odlehlých oblastech.⁶³ Ve své práci jsem již zmínila pojem decentralizace, kdy se vesnice stává samostatným subjektem, který o svém osudu rozhoduje na popud lidí, kteří v ní žijí a mohou se aktivně účastnit veškerého dění a změn, které ve vesnici probíhají. Tuto decentralizaci můžeme vidět v praxi právě v Hoštětíně.

Co se týče udržitelného rozvoje vesnice má mnoho, co nabídnout. Ať už se jedná o know-how tak realizované projekty, které člověk může vidět a stávají se pro něj tak více uvěřitelnými. Jedná se například o „pasivní dům“, který nabízí praktický návod jak protopit až 10x méně energie, bio-moštárnu, díky které je jméno Hoštětín známo po celé české republice, ukázkový sad a přírodní zahradu, kořenovou čistírnu odpadních vod a obecní výtopnu na biomasu. Dále také využívají na svých domech sluneční energii za pomoci solárních panelů, ve vesnici je šetrné veřejné osvětlení a vytvářejí modelové projekty udržitelného rozvoje.⁶⁴ Vesnice nabízí také vzdělávání pro školy, firmy a i další vesnice zaměřené na ekologii.

Prvky udržitelného rozvoje

Ekonomické: samofinancovatelnost provozu, rozvoj podnikání v oblasti cestovního ruchu, tok peněz v regionu, efektivní využití místních zdrojů

---

⁶³ <http://hostetin.veronica.cz/o-nas>

⁶⁴ <http://hostetin.veronica.cz/ekologicka-vesnice>

Sociální: vzdělávání a osvěta, vznik pracovních míst, svépomoc, komunitní využívání nabízených prostorů

Ekologické: úspora energie, využívání obnovitelných místních zdrojů, environmentálně příznivé vybavení

Autonomní sociální centrum Klinika

Sociální centrum Klinika je v seznamu projektů tím nejmladším komunitním centrem. Vznikla v průběhu podzimu 2014 obsazením bývalé budovy Kliniky v Praze na Žižkově. Kliniku obsadili squatteři, kteří se tím snažili upozornit na zoufalý stav opuštěných a nevyužívaných budov v České republice. Uspořádali zde několik koncertů, poté byla Klinika policií vyklizena a na začátku roku 2015 se sem skupina lidí, kterým osud místa není lhostejný, opět vrátila tentokrát legální cestou.

Autonomní sociální centrum je pojem známý po celé Evropě. Představuje místo pro celou řadu kulturních, sociálních a politických aktivit, které spojuje to, že jsou založeny na dobrovolnosti, neziskovosti a nekomerčnosti. Služby a aktivity, které takové centrum nabízí, jsou odvislé od potřeb lidí, kteří se na jeho chodu podílejí, tak potřeb širší komunity (myšleno například městské čtvrti). Na takovémto místě, které není založeno na principech tržních, může vzniknout prostor pro rozvíjení sociálních vztahů. A tyto vztahy mohou vznikat bez kalkulování toho, co se jak vyplatí a zaujetí, že druzí lidé pro člověka představují pouze konkurenci.

V dokumentu vydaném při příležitosti založení centra se píše o demokracii a podílení se (participaci) na budoucí podobě města. Praha

podle nich potřebuje nový, sociální a autonomní prostor. Prostor pro hned několik oblastí:

„prostor epicentrum – místo nových kulturních, společenských

a politických impulsů a šíření ekologického životního stylu; tvůrčí místo

prostor škola pro všechny – přirozené propojení akademické

a neakademické sféry i lidí různých generací; živá univerzita bez kreditů pro všechny generace; živá škola angažovanosti

prostor kontejner – proměnlivé propojování a kombinování už existujících

„ostrovů“ české a středoevropské nezávislé kultury; setkávání s „jinakostí“

prostor přístav – nízkoprahové centrum založené na nekomerční kultuře,

pomoc (nejen) mladým lidem při běžném chodu centra zjistit, k čemu mají

talent a naučit se s ním pracovat; přístav kde, je možné na chvíli v klidu spočinout, číst si, povídat si nebo manuálně tvořit

prosto nástroj – živá, energeticky úsporná a k okolí citlivá architektura,

flexibilní – reagující na požadavky programu uživatelů domu (rekonstrukce či do/stavba);

prostor druhý domov – centrum otevřené po celý den, nikoli jen v době kurzů či představení“⁶⁵

Projekt Kliniky je v době, kdy píše svou práci ohrožen uzavřením. Město má s prostorem jiné plány a upozorňuje na to, že toto centrum bylo od začátku pouze dočasné. Iničiátoři projektu, ale stále bojují za jeho zachování. V prostorách zahrady se za pěkného počasí konají přednášky profesorů z pražských vysokých škol (projekt Žižkovská lidová univerzita), o víkendech zde probíhají pravidelné úklidové brigády a zapojují se nejen lidé spojení s projektem, ale také místní obyvatelé. Na programu centra bylo velké množství projektů, které by pomohly oživit nejen tento prostor,

---

⁶⁵ <http://451.cz/projekt.pdf>

ale celkově kulturní život na Praze 3. Jestli k realizaci bude příležitost, je nyní v rukou politiků, kteří o budoucnosti místa rozhodují. Smutné je, že lidé, kterých se místo přímo dotýká, se k tomu vyjádřit nemohou. Na tuto realitu se Klinika svým vznikem také snažila upozornit a rozhybala v Čechách debatu, která dlouho vřela pod povrchem. Debatu o veřejných prostorech a iniciativě občanů.

Prvky udržitelného rozvoje

Ekonomické: soběstačnost, nezávislost na dotacích, využití lidského kapitálu

Sociální: komunitní využívání centra, vzdělávání a osvěta, zapojení místních obyvatel, sociální bydlení⁶⁶

Ekologické: ekologicky šetrné zemědělství, šetrné čerpání energie

---

⁶⁶ zatím pouze vize, ještě není zrealizováno

Závěr

Cílem mé práce bylo hledat význam udržitelného rozvoje v komunitních projektech a zároveň zaznamenat, jak komunity mohou přispívat k naplňování udržitelnosti. Během mé práce jsem narazila na problém s mnohoznačností významu udržitelného rozvoje, který může být překážkou v jeho naplňování. V praktických příkladech komunitních projektů, které se cestou udržitelnosti rozhodly jít, ale tato mnohoznačnost není překážkou. Tyto projekty si totiž zvolily udržitelnost jako jeden ze svých hlavních cílů a proto se principy snaží naplňovat v největší možné míře a hledají nové možnosti, jak šetrně zacházet se zdroji a šířit myšlenku udržitelného rozvoje.

Dalším problémem, na který jsem narazila, byl nedostatek materiálů v české literatuře, které by se tématu propojení komunitní práce a udržitelného rozvoje věnovaly. I přesto je ale možné v praxi najít mnoho projektů, které se cestou tohoto propojení rozhodly jít a čerpají nezbytné know-how ze zahraničí. I já jsem tak ve své práci využívala zahraniční zdroje. Dá se tedy říct, že i přes nedostatek materiálů a informací v České republice není překážkou principy udržitelného rozvoje naplňovat, pokud se komunitní projekt rozhodne pro tento cíl. Bude to vyžadovat úsilí, ochotu hledat na správných místech a učit se. Příklady projektů z praktické části této práce jsou jasným důkazem toho, že je udržitelný rozvoj v praxi možný.

Hlavním důvodem, proč jsem hledala význam udržitelného rozvoje v komunitních projektech, byla myšlenka o změně společnosti, která neohleduplně čerpá zdroje bez ohledu na jejich nedostatek. O této myšlence jsem se dočetla ze zahraničních zdrojů, které jsem ve své práci citovala. Na

příkladu komunitních projektů, které žijí v duchu udržitelného rozvoje, jsem se snažila ukázat, že tato změna společnosti je možná, pokud se začne od menších celků, kterými mohou být právě komunity. Tyto komunity se zasazují o změnu životních podmínek s ohledem na šetrné čerpání zdrojů. Jejich cílem je dodržování hodnot, které můžeme najít v komunitní práci. Těmi jsou například důvěra, úcta a komunikace. Z příkladů užitých v praktické části této práce je možné vyčíst, že forma udržitelného rozvoje, která je v projektech nejvíce rozšířena jsou komunitní zahrady, kterými se komunity snaží o větší soběstačnost a menší závislost na dovozech. Mimo komunitní zahrady mohu jmenovat ještě několik dalších odvětví, které se v projektech často opakovaly. Jednalo se zejména o snahu o recyklaci materiálů, kompostování (permakultura), samofinancování a vzdělávání a osvětu i o otázkách udržitelného rozvoje.

Fakt, který jsem se ve své práci snažila zdůraznit, bylo také tři pilířové uspořádání udržitelného rozvoje (ekonomický, sociální, ekologický). Tyto tři pilíře jsem následně hledala ve zmíněných komunitních projektech a na závěr mohu říct, že je možné je nalézt všechny. Cíl této bakalářské práce jsem splnila v rozsahu, jaký mi dovozovala dostupná literatura a informace o praxi v konkrétních komunitních projektech. Ráda bych na závěr uvedla, že do budoucna by si toto téma zasloužilo více pozornosti a samozřejmě i plnohodnotný výzkum, který by mohl podpořit nebo naopak vyvrátit východisko mé práce, kterým je konstatování že komunitní projekty mohou být prospěšné pro naplňování principů udržitelného rozvoje.

Seznam literatury

- 1) ADAMS, Robert; DOMINELLI, Lena; PAYNE, Malcolm. *Critical practice in Social work*. PALGRAVE MACMILLAN, 2002, 341 s. ISBN 0-333-92553-X
- 2) BRADNOVÁ, Hana, ed. aj. *Encyklopedický slovník*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1993. 1253 s. Klub čtenářů. Rodinný klub; sv. 679. ISBN 80-207-0438-8.
- 3) CROFTON, S. Fiona, Principal. ORCAD Consulting Group Inc. *Sustainable Community Planning and Development Participation Tools and Practice: final report*. Canada Mortgage and Housing Corporation. 2000. ISBN 0-662-87737-3. Dostupné z www:

http://publications.gc.ca/collections/collection_2011/schl-cmhc/NH15-395-2002-eng.pdf

- 4) GARDNER, J.W. in ČÁSTKOVÁ, Barbora. *Dobrovolnictví z pohledu pracovníků komunitního centra: bakalářská práce*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra sociální pedagogiky, 2008. 72 s. přílohy 28 s. Vedoucí diplomové práce Mgr. Lenka Gulová, Ph. D.
- 5) HARTL, Pavel. *Komunita občanská a Komunita terapeutická*. Sociologické nakladatelství, Praha 1997, 221 s. ISBN 80-85850-45-1
- 6) HARTL, Pavel. *Komunitní práce*.
- 7) HAVRDOVÁ, Z; KOSOVÁ, J; SVOBODOVÁ, J; VOMLELOVÁ A. *Mít život ve svých rukou*. Český západ o.s., 2013, ISBN 978-80-87398-32-6
- 8) MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. vyd. Portál, Praha 2008, 272 s. ISBN 978-80-7367-368-0
- 9) MCDONALS, Ann. *Understanding Community Care a guide for social workers*. 2. vyd. PALGRAVE MACMILLAN, 2006. 211 s. ISBN-13: 978-1-4039-1218-3
- 10) MAIER, K. a kolektiv autorů. *Udržitelný rozvoj území*. Grada Publishing, Praha 2012. 256 s. ISBN 978-80-247-7728-3 (elektronická verze ve formátu PDF)
- 11) MARY, L. NANCY. *Social work in a sustainable world [online]*. [cit. 2015-04-04]. Dostupné z www:
- 12) <http://lyceumbooks.com/iSocWorkinaSustainableWorld.htm>
- 13) NÄRHI, Kati. *The Eco-social Approach in Social Work and the Challenges to the Expertise of Social Work*. University of Jyväskylä. 2004. ISBN 951-39-1806-8 (nid.). Dostupné z www: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13326/9513918343.pdf?sequence=1>

- 14) NAVRÁTIL, Pavel. *Teorie a metody sociální práce*. 1. knižní vyd. Brno: Marek Zeman, 2001. 168 s. ISBN 80-903070-0-0.
- 15) PEETERS, Jeff. *Social work and sustainable development: towards a social-ecological practice model [online].*[cit. 2015-04-10]. Dostupné z www: <http://www.journalsi.org/index.php/si/article/viewFile/316/272>
- 16) PEETERS, Jeff. *Sustainable development: a mission for social work? A normative approach*. Igitur publishing. 2012. 55 s. ISSN 1876-8830
- 17) PETRUSEK, Miloslav, MAŘÍKOVÁ, Hana a VODÁKOVÁ, Alena. *Velký sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996. 2 sv. ISBN 80-7184-311-3.
- 18) SCHUMAN IN HINES, Colin. *Localization. A Global Manifesto*, 2000, ISBN 1-85383-612-5
- 19) SCHURRINGA, L. (2007). *Komunitní práce a inkluze Romů*. Ostrava: Radovan Goj.
- 20) SOLOW, R. 1991. *Sustainability: an economist's perspective*, the eighteenth J. Seward Johnson lecture to the Marine Policy Center, Woods Hole Oceanographic Institution. In: DORFMAN, R.; DORFMAN, N. (eds.). *Economics of the Environment: Selected Readings*. New York: Norton, 1991, s. 179–187.
- 21) ZATLOUKAL, Leoš. *Plánování rozvoje sociálních služeb metodou komunitního plánování*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 255 s. Monografie. ISBN 978-80-244-2128-5.

Další zdroje

- 1) *Autonomní Sociální Centrum Klinika* [online]. Praha[cit. 2015-04-25]. Dostupné z www: <http://451.cz/klinika/>
- 2) *Centrum Veronica Hoštětín* [online]. Brno[cit. 2015-04-12]. Dostupné z www: <http://hostetin.veronica.cz/o-nas>
- 3) *Der Klunkergarten*. [online]. Berlin[cit. 2015-04-25]. Dostupné z www: <http://www.klunkerkranich.de/#gartentage>
- 4) *Global definition of social work*. [online]. [cit. 2015-04-25]. Dostupné z www: <http://ifsw.org/policies/definition-of-social-work/>
- 5) *Hidepark-Nitra* [online]. Nitra[cit. 2015-04-12]. Dostupné z www: <http://hidepark.sk/o-hideparku>
- 6) *KOKOZA* [online]. Praha, 2015[cit. 2015-04-12]. Dostupné z www: <http://www.kokoza.cz/>
- 7) *prazelenina* [online]. Praha[cit. 2015-04-12]. Dostupné z www: <http://prazelenina.cz/>
- 8) *Rabot* [online]. Gent, [cit. 2015-04-12]. Dostupné z www: <http://www.rabotsite.be/en>
- 9) *Rochester Square Community Garden* [online]. London[cit. 2015-04-12]. Dostupné z www: <https://www.indiegogo.com/projects/creative-sustainable-community-hub>
- 10) *Vila Flora* [online]. Praha[cit. 2015-04-12]. Dostupné z www: <http://www.vilaflora.cz/cs/o-nas/o/>
- 11) *Zelená zahrada Smetanka*. [online]. Praha, 2014[cit. 2015-04-12]. Dostupné z www: <http://www.zahradasmetanka.cz/cz/>

Přílohy

Příloha č. 1 – Hidepark, Nitra

Bakalářská práce, ETF UK

Jitka Špičánová

2015

Místo udržitelného rozvoje v komunitních projektech

- žádám Vás touto formou o pomoc při hledání odpovědi na otázky, které pomohou doplnit mou bakalářskou práci i o informace z praxe. Obracím se na Vás, aktivní členy komunitních projektů, jejichž zkušeností a znalostí si cením a velice ráda bych o ně rozšířila svou práci, aby dostala reálnější podobu a nezakládala se pouze na teoretických znalostech. V případě zájmu Vám práci ráda po dopsání zašlu k přečtení. Vaše odpovědi mi budou sloužit zejména k citacím, které s Vaším svolením v práci použiji.

1) Vzpomenete si, co bylo prvním impulsem pro start Vašeho komunitního projektu? Vzešel podnět přímo od místní komunity, které „něco scházelo“ nebo to byl nápad jednotlivce (Váš)?

Bol to nápad pár ľudí, ktorí pôsobili v komunite už predtým ako lídri. Základným podnetom, bolo to, že komunita okolo alternatívnej hudby sa nemala kde schádzať, keďže miestne 2 kluby boli zavreté.

2) Vzhledem k tomu, že jsem zaměřila svou práci hlavně na udržitelný rozvoj a jeho uplatnění v komunitních projektech, zajímalo by mne, jaké místo zaujímá právě u Vás. Je to jeden z hlavních cílů Vašeho projektu nebo se jedná spíše o okrajovou součást? Můžete prosím uvést praktický příklad, jak jsou principy udržitelného rozvoje u Vás naplňovány? (recyklace, kompostování, alternativní zdroje energie,...)

Snažíme sa veľa recyklovať, ale skôr ako filozofia je to nutnosť, keďže peňazí nikdy nieje dosť (Objekt z 12 záhradných unimbuniek, mobiliár z paliet). Kompostujeme v komunitnej záhrade, takže každý si môže priniesť svoj biologický odpad do spoločného kompostu (nedávame však kompostu extra dôležitosť, skôr to berieme za niečo samozrejmé). Pokiaľ sa máme baviť o niečom, čo robíme vyslovene účelovo, tak sú to dotácie/granty, ktoré sa snažím

využívat' hlavne na investičné veci, zatiaľ čo program a chod centra by mal fungovať samofinancovaním.

3) Myslíte si, že je možné, aby v dnešnej spoločnosti nabyla komunita úplne sebestačnosti a pokiaľ ANO, je to i niečo, o čo Vy sami usilujete?

Určitej sebestačnosti dokáže nadobudnúť každá komunita, je to len otázka na dohode do akej miery je to jej cieľom. Úplná sebestačnosť je podľa mňa utópia. (Komunita by musela byť veľmi veľká a tu sa v podstate vraciame do systému, v ktorom žijeme teraz)

4) Funguje ve Vašem komunitním projekte sociální pracovník? Pokud ANO, mohli byste prosím popsat jeho úlohu a kompetence?

Na vybraných festivaloch pôsobí občianske združenie STORM, ktoré rieši drogovú a sexuálnu prevenciu. Neformálnou cestou informuje o rizikách a snaží sa podávať klientom relevantné informácie o týchto témach.

Předem Vám děkuji za Vaše odpovědi. I tím, že odpovíte třeba jen na jednu z otázek, mi budete velice nápomocní.

S pozdravem a díky,
Jitka Špičánová

Příloha č. 2 – Vila Flora, Praha

- 1) Vzpomenete si, co bylo prvním impulsem pro start Vašeho komunitního projektu? Vzešel podnět přímo od místní komunity, které „něco scházelo“ nebo to byl nápad jednotlivce (Váš)?

Impulsy jednotlivců z různých oblastí, kteří spojili síly dohromady a na jejichž aktivity se nabalilo plno dalších lidí.

- 2) Vzhledem k tomu, že jsem zaměřila svou práci hlavně na udržitelný rozvoj a jeho uplatnění v komunitních projektech, zajímalo by mne, jaké místo zaujímá právě u Vás. Je to jeden z hlavních cílů Vašeho projektu nebo se jedná spíše o okrajovou součást? Můžete prosím uvést praktický příklad, jak jsou principy udržitelného rozvoje u Vás naplňovány? (recyklace, kompostování, alternativní zdroje energie,...)

Otázka je, jak definujeme udržitelný rozvoj, my jej vnímáme jako soběstačnost, ke které primárně směřujeme – je to tedy jeden z hlavních pilířů/cílů.

- Recyklujeme (třídíme odpad, znovu využíváme použité materiály, jeden z našich projektů vyrábí ze starých věcí nové oděvy a nábytek).
  - Máme kompost
  - solární nabíjení na mobilní dřez
  - vlastní zahrady, kde pěstujeme zeleninu, bylinky a ovoce
  - pěstujeme kombuchu, výroba vlastních produktů (kysané zelí, hořčice, apod...).
  - máme aquaponii
- věci, které máme v plánu:
- solární sušička
  - větrná elektrárna
- o u obou jsme provedli dílčí kroky (rozvíjíme na co máme energii a kapacitu).

- 3) Myslíte si, že je možné, aby v dnešní společnosti nabyla komunita úplné soběstačnosti a pokud ANO, je to i něco, o co Vy samy usilujete?

Usilujeme o planetární soběstačnost – chceme aby lidi na celé zemi byli soběstační, ale nejdřív musíme začít u sebe a jít příkladem.

4) Funguje ve Vašem komunitním projektu sociální pracovník? Pokud ANO, mohli byste prosím popsat jeho úlohu a kompetence?

Dohadujeme se, co je sociální pracovník.

Jedna skupina si myslí, že se jedná o pracovníka z chráněné dílny.

Druhá, že se jedná o speciálně vyškoleného člověka, který řeší problémy komunity.

Každopádně ani jedno nemáme. V druhém případě jsme si sociální pracovníci všem navzájem.

